

Петрик О.Л.

Національний університет «Чернігівська політехніка»

РЕКОМЕНДАЦІЇ З ПРАКТИЧНОГО ВПРОВАДЖЕННЯ ЕЛЕМЕНТУ УЧАСТІ ДЕРЖАВИ ПАРТИСИПАТИВНОЇ МОДЕЛІ РОЗВИТКУ СОЦІАЛЬНОГО ПІДПРИЄМНИЦТВА ЯК ІНСТРУМЕНТУ РЕІНТЕГРАЦІЇ ВЕТЕРАНІВ

У статті проаналізовано інструменти державного впливу на розвиток соціальних підприємств в Україні: держава виступає суб'єктом, який створює додану вартість на макро-економічному рівні, забезпечує створення нових робочих місць, доходи працівників, сплату податків до різних рівнів бюджету, виробництво продукції, надання послуг, виконання робіт тощо.

Досліджено, що в Україні існує багато соціальних проблем, кількість яких із початком війни зростає. Навіть після закінчення воєнних дій кількість жертв зростає, а кількість робочих місць на деякий час зменшується. На жаль, через складні економічні умови країна не може вирішити всі проблеми соціально незахищених верств населення. Тому, щоб уникнути соціальної кризи в українському суспільстві в майбутньому, уже зараз необхідно шукати нові інноваційні підходи до вирішення серйозних соціальних проблем.

Визначено, що комерційний підхід у соціальній сфері поширений у всьому світі та добре зарекомендував себе в багатьох країнах, оскільки ці плани є фінансово стійкими та мають важливий соціальний вплив. Через обмежені ресурси та брак коштів із державного бюджету громади та їх окремі представники шукають найкращі сучасні рішення для вирішення проблем, із якими вони стикаються.

Визначено, що розвиток соціального підприємництва активно поширюється в Україні та навіть користується підтримкою державних та міжнародних організацій та інституцій, але існує багато перешкод на шляху його реалізації. Відмічено, що відсутність ефективного правового регулювання діяльності соціальних підприємств в Україні змушує їх відкрито конкурувати зі звичайними комерційними підприємствами. Створення соціальної цінності передбачає додаткові витрати, що робить її менш конкурентоспроможною, ніж комерційні компанії.

Обґрунтовано, що наявна підтримка та можливості для розвитку та функціонування соціальних підприємств в Україні є недостатньою. Існує необхідність першочергово створити законодавчу базу, яка чітко відрізняла б діяльність соціальних підприємств від інших організацій та урегульовувала їх функціонування.

Запропоновано напрями удосконалення державного впливу розвитку соціального підприємництва, які орієнтовані на формування інституційного середовища розвитку соціального підприємництва, нормативно-правової визначеності статусу соціального підприємця та соціального підприємства.

Ключові слова: державне управління, соціальне підприємництво, державна політика, розвиток, державне регулювання.

Постановка проблеми. У сучасних умовах все більшого значення набувають питання залучення підприємців і комерційних структур до вирішення соціальних проблем та підвищення соціальної відповідальності бізнесу. Це тому, що ми розуміємо, що встановлення основної мети отримання та максимізації прибутку не може забезпечити довгострокове функціонування бізнесу. Адже в умовах ринкової економіки завдання держави - сприяти вирішенню суспільних і соціальних про-

блем, а також задоволення суспільних інтересів. Водночас участь у цій діяльності підприємницьких структур потребує внесення суттєвих змін у сучасну правову та економічну систему країни.

Одним із провідних інструментів взаємодії влади, бізнесу та громади є соціальне підприємництво, тобто здійснення соціально інноваційної підприємницької діяльності, значна частина прибутку від якої спрямовується на вирішення соціальних проблем. Актуальність розвитку соціаль-

ного підприємництва в Україні зростає в контексті завдання «реінтеграції Донбасу», оскільки військовий конфлікт супроводжується численними економічними проблемами та браком державних коштів на відновлення інфраструктури й реалізації маси соціальних заходів. За цих умов соціальне підприємництво може забезпечити більш ефективний вихід із кризи шляхом створення сприятливого бізнес-середовища та підтримки активної громадської позиції учасників, інноваційності й соціальної солідарності.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Незважаючи на значні наукові досягнення у тематиці представленої наукової розробки, питання удосконалення державного впливу на розвиток соціальних підприємств в Україні потребує додаткового глибинного аналізу. Серед українських авторів, що досліджують проблеми державного впливу на розвиток соціального підприємництва, можна відзначити праці З. Варналія, З.Галушки, О. Кіреєвої, В. Удодової, В. Шаповала та ін. Проте є недостатньо досліджені питання удосконалення впливу держави у розвиткові соціальних підприємств в Україні, особливо в контексті вирішення соціально-економічних проблем на державному рівні, у тому числі заради реінтеграції ветеранів і членів їх сімей як окремої шанованої українським суспільством пільгової категорії громадян.

Постановка завдання. Мета статті полягає у формуванні рекомендацій з практичного впровадження елемента участі держави партисипативної моделі розвитку соціального підприємництва як інструменту реінтеграції ветеранів.

Виклад основного матеріалу. Аналізуючи розвиток соціального підприємництва в Україні, доцільно визначити соціальне підприємництво як вид діяльності, спрямований на вирішення соціальних проблем, яке виросло безпосередньо з волонтерського руху та може вважатися своєрідним гібридом волонтерства та класичного підприємництва. Прибуток, отриманий соціальними підприємствами, використовується для розвитку та розширення бізнесу, його просування або вирішення серйозних соціальних проблем. Діяльність соціальних підприємств поширюється на такі сфери, як освіта, психологічна допомога, виховання, захист навколишнього середовища, викорінення бідності, захист прав людини тощо.

Для розуміння практик соціального підприємництва в Україні можливі наступні підходи: соціальне підприємництво як метод соціальної підтримки окремих груп населення; соціальне підприємництво як механізм сприяння економічному розвитку та підтримки підприємництва; соціальне

підприємництво як альтернатива державним механізмам вирішення соціальних проблем [3].

Аналізуючи перспективи розвитку соціального підприємництва, більшість експертів стверджують [2–4], що соціальне підприємництво має великі можливості в Україні. Серед них можна виділити наступні:

- прийняття спеціальних законів, які дають змогу знайти оптимальну організаційно-правову форму підприємства, яких зараз немає;
- наявність підприємницьких ресурсів, не зацікавлених у традиційному бізнесі (біженці, етнічні меншини, особливі соціальні категорії);
- активна підтримка соціальних підприємств через міжнародне фінансування, гранти.

За цих умов бажано запропонувати державні механізми розвитку соціального підприємництва, які розкривають цілі, принципи, критерії, складові та позитивні ефекти розвитку соціального підприємництва.

Ключові кроки розвитку соціальних підприємств – справа не стільки держави, скільки ініціативних людей, які потребують допомоги успішних підприємців. Проте не слід забувати про роль інших факторів впливу, таких як ЗМІ та діяльність наукових установ. Розвиток соціального підприємництва в нашій країні є одним із можливих варіантів покращення складної ситуації, яка склалася сьогодні. І хоча за допомогою соціальних підприємців неможливо вирішити всі проблеми, знайти хоча б часткові вирішення суспільних проблем можна. Напрямом подальших досліджень має стати визначення елемента участі держави в партисипативній моделі розвитку соціального підприємництва як інструменту реінтеграції ветеранів і розробка організаційних механізмів взаємодії соціального підприємництва з державними соціальними інститутами.

Основною метою соціального підприємництва має бути виробництво продуктів або послуг, які вирішують соціальні проблеми, а не отримання прибутку. Основними принципами діяльності соціального підприємства доцільно вважати такі:

- принципи соціального партнерства та прозорості у відносинах держави і підприємства;
- принципи добровільності та непримусовості, система національної політики ділової ініціативи;
- принципи розмежування політичних, економічних і господарських функцій;
- принципи раціональності та ефективності інституційного забезпечення.

До позитивних сторін удосконалення державного впливу на розвиток соціального підприємництва можна віднести:

- підтримка подолання соціальної ізоляції – працевлаштування осіб з обмеженими фізичними можливостями, безробітних;

- забезпечення розвитку нових напрямів реформування національної соціальної служби, залучення цільових груп до виробництва товарів чи надання послуг (вирішення проблем ресоціалізації, адаптації, працевлаштування тощо);

- заохочення участі громадян у добровільних соціальних ініціативах та об'єднувати громади навколо соціальних питань;

- формування та розвиток нових видів соціальних послуг, які не привертають уваги широкого бізнесу через низьку прибутковість, непопулярність та відсутність відповідної професійної підготовки;

- надання якісних послуг та виробництво товарів на пільгових умовах представникам цільових груп (таким чином задовольняючи їхні потреби та покращуючи якість життя);

- ефективніше використання наявних ресурсів у вирішенні соціальних проблем;

- сприяння зменшенню навантаження на місцеві бюджети при вирішенні соціальних проблем, пов'язаних із поточною ситуацією [4].

За результатами соціологічних опитувань, проведених серед ветеранів і членів їх сімей, можна сформулювати деякий перелік очікувань щодо елементу участі держави в розвитку соціального підприємництва:

- встановлення «чітких правил гри» – не лише розробка та впровадження відповідного законодавства, а й формування прозорих та деталізованих процедур започаткування соціального підприємства та його розвитку;

- розробка та реалізація програм соціальної реінтеграції ветеранів у цивільне життя шляхом підтримки створення соціальних підприємств (фінансова підтримка, пільгове оподаткування) [8]. Тобто, безпосередньо ветерани та члени їх родини розуміють саме ключову роль держави, в особі відповідних органів влади й їхніх спільних рішень і дій, щодо визначення подальших напрямів розвитку даного соціально спрямованого інституту. Ефективна партисипативна модель розвитку соціального підприємництва, безумовно, нами вбачається як обов'язкова та потенційно успішна, але, не зменшуючи ролі всіх інших стейкхолдерів розвитку даного виду підприємництва, наголошуємо саме на першочерговому державному регулюванню даного питання.

Доречно також зазначити, що посилення державного впливу на розвиток соціального підприємництва в Україні вимагає:

- розробки та впровадження Закону України «Про соціальне підприємництво», який визначатиме чіткі критерії для соціальних підприємств та встановлює правові механізми підтримки соціальних підприємств;

- поширення вичерпної інформації про соціальне підприємництво, особливо серед безробітних;

- розробки програм професійного навчання населення основам соціального підприємництва;

- запровадження спеціальних кредитних програм для залучення фінансових коштів для створення соціальних підприємств.

Так, розвиток соціального підприємництва, як передумова реінтеграції ветеранів і членів їх родин у сучасний соціум в Україні, може здійснюватися за різними сценаріями та залежно від таких факторів:

- 1) суспільний (поглиблення соціальних питань, підвищення рівня соціальної свідомості громадян)

- 2) юридичний (юридичне визначення соціальних підприємств та нормативне урегулювання питання їх оподаткування)

- 3) економічний (фінансова підтримка соціальних підприємств на національному рівні, підтримка самозабезпечення неприбуткових організацій та збільшення доходів через практику соціальних підприємств).

Отримані результати свідчать про необхідність розробки національної стратегії розвитку вітчизняного соціального підприємництва, використання соціального замовлення як механізму підтримки вітчизняного соціального підприємництва та необхідність наукового дослідження соціального підприємництва, активізацію ролі держави, органів місцевого самоврядування, сфери освіти, активних представників бізнес-середовища, які підтримують соціальне підприємництво та вбачають його перспективним напрямом професійної самореалізації досліджуваної категорії громадян.

Висновки. Наголошуючи на актуальності питань удосконалення розвитку соціального підприємництва в Україні як напрямку державного регулювання, можна зробити наступні загальні висновки:

- Україна є лише на початковому етапі розвитку соціального підприємництва;

- соціальне підприємництво тільки починає формуватися;

- досліджуються різноманітні методи та підходи;

- вивчаються форми та напрями державного впливу на розвиток соціального підприємництва.

Соціальне підприємництво, хоч і повільно, але трансформується в реальний механізм вирішення

соціальних проблем в Україні, коли підприємництво в соціальній сфері охоплює різні соціально незахищені верстви населення, якою також є наші Захисники, зокрема військовослужбовці, ветерани та члени їх родин.

Для швидкого розвитку суспільно корисної підприємницької діяльності ветеранів необхідно встановити законодавче забезпечення та нормативне регулювання. Основну роль у цьому процесі має відігравати держава, яка має визначати стратегію розвитку підприємництва та його взаємодії із суспільством через

механізми стимулювання. Корисно зазначити, що Україна діє соціально, спираючись на досвід європейських країн, який полягає у державній підтримці та підтримці збільшення масштабів цієї діяльності, а також запровадженні сертифікації діяльності соціальних підприємств. Застосування практики субсидування корисної та некомерційної діяльності, а також з бюджету, позики та фінансування окремих програм, надання значних податкових пільг за умов, якщо прибуток використовується для реалізації соціальних та/або корпоративних цілей.

Список літератури:

1. Петрик О.Л. Механізми залучення держави до процесу розвитку соціального підприємництва як детермінанти реінтеграції військовослужбовців, ветеранів АТО/ООС та членів їх сімей. *Дніпровський науковий часопис публічного управління, психології, права*. 2023. № 3. С. 37–40.
2. Міщук Г. Ю., Пилипчук Р. Р. Соціальне підприємництво: критерії ідентифікації та проблеми розвитку. *Демографія та соціальна економіка*. 2017. № 2. С. 152–165. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/dse_2017_2_13 (дата звернення: 17.05.2022).
3. Горин В. П., Булавинець В. М. Соціальне підприємництво як інструмент диверсифікації фінансування соціальної політики. *Агросвіт*. № 15. 2021. С. 29–35.
4. Економічний та управлінський потенціал соціалізації економіки / За ред. З. І. Галушки / А. А. Антохов, З. С. Варналій, Р. Р. Білик, Г. М. Поченчук та ін. Чернівецький національний університет. Чернівці. 2020. 340 с.
5. Горелова Н. С. Щодо правових ознак соціального підприємства. *Правничий часопис Донецького університету*. 2018. № 1–2. С. 61–65. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Pchdu20181-2_10
6. Смаглій К. Чи потрібен Україні закон про соціальне підприємництво? URL: <http://socialbusiness.in.ua/index.php/novyny/v-ukraini/135-chy-potribenukraini-zakon-pro-sotsialne-pidpriemnytstvo>
7. Shaposhnykov K, Holovko O. State regulation and governance in the field of small entrepreneurship. *Baltic Journal of Economic Studies*. Vol. 5 (2019). No 4. September. Pp. 236–242. DOI: <https://doi.org/10.30525/2256-0742/2019-5-4-236-242>.
8. Verbytska, A., Nahorna, N., & Dyvnych, H. (2024). PARTICIPATORY MODEL OF SOCIAL ENTREPRENEURSHIP DEVELOPMENT AS A DETERMINANT OF VETERANS' AND THEIR FAMILY MEMBERS' REINTEGRATION: THEORETICAL FRAMEWORK. *Baltic Journal of Economic Studies*, 10(2), 51-59. <https://doi.org/10.30525/2256-0742/2024-10-2-51-59>

Petryk O.L. RECOMMENDATIONS ON THE PRACTICAL IMPLEMENTATION OF THE STATE PARTICIPATION ELEMENT OF THE PARTICIPATORY MODEL OF SOCIAL ENTREPRENEURSHIP DEVELOPMENT AS A TOOL FOR THE REINTEGRATION OF VETERANS

The article analyzes the instruments of state influence on the development of social enterprises in Ukraine, the state acts as an entity that creates added value at the macroeconomic level, ensures the creation of new jobs, incomes of employees, payment of taxes to different levels of the budget, production of products, provision of services, implementation works, etc.

It has been studied that there are many social problems in Ukraine, the number of which has increased since the beginning of the war. Even after hostilities end, the number of casualties rises and the number of jobs decreases for a while. Unfortunately, due to difficult economic conditions, the country cannot solve all the problems of the socially vulnerable sections of the population. Therefore, in order to avoid a social crisis in Ukrainian society in the future, it is already necessary to look for new innovative approaches to solving serious social problems.

It was determined that the commercial approach in the social sphere is widespread throughout the world and has proven itself well in many countries. Because these plans are financially sustainable and have an important social impact. Due to limited resources and lack of funds from the state budget, communities and their individual representatives are looking for the best modern solutions to solve the problems they face, to solve their own problems.

It was determined that the movement of social entrepreneurship is actively spreading in Ukraine and even enjoys the support of state and international organizations and institutions, there are many obstacles on the way to its implementation. First of all, the lack of legal regulation of social enterprises in Ukraine forces them to openly compete with ordinary commercial enterprises. And the creation of social value involves additional costs, which makes it less competitive than commercial companies.

It is substantiated that the available support and opportunities for the development and functioning of social enterprises in Ukraine are insufficient. There is a need to first of all create a legislative framework that would clearly distinguish the activities of social enterprises from other organizations and regulate their activities.

Directions for improving the state influence on the development of social entrepreneurship are proposed, which are focused on the formation of an institutional environment for the development of social entrepreneurship, regulatory and legal certainty of the status of a social entrepreneur and a social enterprise.

Key words: *public administration, social entrepreneurship, public policy, development, public regulation.*